СВЕСКА 7. — СЕПТЕМБАР — ГОД VII. (1926)

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ.
ženski pokret.

Уредник, **ВЕРА ЈОВАНОВИЋ**

САДРЖАЈ:

215. **Писмо Српским Женама** . . . . Катарина Брешковскаја.
218. **Жене и нова комунална политика** Dr. J. Нешковић-Вучетић.
219. **Положај Жене у Чехословачкој Републици** . . . . . Ф. Ф. Пламинкова.
222. **Однос јединке према заједници** . Јела Ивановићка учит.
232. **Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави.** — М. и М. Вертинг. . . . (Прев. М. Петковић)
240. **Домаћичка Школа у Скопљу** К. J.
244. **† Жана Шовен** . . . . . Милан Ф. Бартош.
245. **Белешке:**
1. Рад Женског Покрета за време летње сезоне. — 2. Прослава Педесетогодишњице Крагујевачког Женског Друштва.

ЦЕНА 5 ДИНАРА

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

Може се добити врло
добра, домаћа храна
и то:

ручак 16 дин.
вечера 8 дин.

у абонману:
ручак 450 дин,
Вечера 240 д.

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 7. СЕПТЕМБАР ГОД. VII. (1926).

Писмо Српским Женама.*)

Драге сестре, кћери рођене! Од срца бих хтела да поживим сред вас, да говорим с вама о том што је тако битно, блиско нама словенским женама. Нарочито сад када у древном заслужном Прагу том исконском храму развића словенских веровања и културе — стотине хиљада Словена преживљују свечану и најлепшу појаву — *Свесловенски слет сокола и соколица.* Из целог света су се одазвала млада и стара срца словенске крви на позив да покажу своју солидарност у љубави и преданости заветима предака, у тежњи да сачувају ту солидарност за будућа времена а у исто време да покажу успехе своје отаџбине. — Тако бих страсно хтела да проживим други *слет* — слет словенских жена матера и кћери многограног словенског племена.

Сестре и кћери! Ми словенске жене преживеле смо, преосећале, премислиле много. Ми имамо шта да кажемо једна другој, о чему да се посаветујемо и да поделимо своја искуства. Наше спајање олакшаће и нашој браћи пут ка спајању општих сила. Покретљива и човекољубива природа словенског рода даће нам пуну могућност да идемо напред ка побољшању нашег живота, напретку у знању и општем стварању. Жена као мати и стваралац породице не може да остане непокретна, да не пође упоредо са својом браћом и на делу државног изграђивања спремајући достојне грађане на благостање отаџбине, стварајући услове повољне за цветање бољих страна душе и тела човека. То је наше право, то је наш дуг.

Већ много година организују се женски међународни скупови а посебни особито у Северним Америчким Државама држе се још од средине прошлог столећа; и благодарећи њима, ми већ имамо отворен пут за испољавање наших снага и спо-

*) К. Брешковскаја, позната руска јавна радница, названа Бабушка, упутила је ово писмо са жељом да се оно оштампа у нашем листу.

собности. Руска жена је такође не без борбе задобила своје право на учешће у свима пословима грађанске делатности своје отаџбине. Али то је само део оног задатка што стоји пред нама и он ће увек остати непотпун док све жене словенских грана не стану у ред општих напора, њихово присуство много ће олакшати и напоре њихове браће који теже ка спајању словенских племена у пријатељску братску породицу. Они већ знају да без чврстог узајамног потпомагања увек ћемо остати подложни поразу од стране силних суседа. А ко ће успешније него жене, брже и јаче створити узајамно пријатељство које се оснива на сазнању једнакости интереса наших народа?

Али пре свега неопходно је лично упознавање и искрена измена погледа на постојећи поредак, на оне зле последице које је сурова историја без жалости оставила пролазећи својом тешком стопом. На велику заслугу словенске жене — она је давала својој отаџбини смеле достојне борце за њену заштиту. Сад, у дане мира и стварања, она ће дати своме народу мудре и савесне ствараоце. Али за тај нови подвиг тражи се и промишљености и напорног другог рада на извођењу овог новог задатка. Наше су жене издржале толико зла, стекле толико животног искуства, толико су преосећале и премислиле, да оне имају шта да кажу, на чему заједнички да раде. Оне имају пуно право да верују својим силама и племенитости својих побуда.

Може бити да је, између свих словенских држава, у део Србије пала нарочито тешка борба за своју слободу; али заједно с тим вековни подвиг прекалио је храброст у срцима оцева и матера, синова и сестара њихових. Тај подвиг оставио је чврсту основу за конструктиван рад, за стварање мирног живота, украшеног тежњом ка свему што је чисто, што непрекидно узвишава умну и духовну културу тог дивног народа српског. Несумњиво у том стварању као главни зидар јавиће се српска жена, јер она напативши се и за себе и за децу своју — двапут више тежи измирењу и уређењу садашњости на начелима слободе и условима који дају места најбољим способностима човека.

Али људи живе не само у породицама — они живе у државама. Свака мати за себе не може да створи услове који ће да олакшају пут ка усавршавању. *Само заједнички рад свих матера* рад сталан и упоран може да постигне обра-

зовање средине, где ће њене кћери и синови добити најбољи духовни укус и способност да приведу у дело своју природну обдареност. Заједничким настојавањем оне ће постићи тај циљ. Њихов је посао да направе план рада и учине прве кораке те грађанске солидарности, без које се не може вршити ниједан значајан друштвени задатак. А шта може бити значајније ако не васпитање младежи, младих поколења наших у *љубави, истини и способности за рад.* Ове речи изражавају *основу* тог благостања на чијем остварењу раде све живље и живље најбољи умови човечанства. — Настао је ваш ред, жене велике Србије! Сазивајте слет ваших словенских сестара.

Катарина Брешковскаја

Примедба.

Почетак новог још не опробаног од нас рада увек је тежак. Плаши нас неуспех, неразумевање, унапред заузето расположење, често друштвена равнодушност или чак предубеђење зауставља иницијативу радника који желе да остваре идеју већ сазрелу, већ опробану од других. — Први корак тај корак који отвара пут по још неиспитаном пространству плаши нас као одговоран пред друштвом.

Али у даном случају, у случају иступања жене као самосталне раднице у питањима и пословима друштвеног и државног карактера — ми имамо много преседана и у прошлости и у садашњости. На неким женским скуповима у Америци и Европи разрађују се питања васпитања и спремање за миран грађански живот младих поколења, питања о материјалном положају матера које испуњавају најтежу обавезу рађања деце, и најзад питаље осигурања личних права жене, која јој дају могућност да покаже своју мисао и вољу свим важним моментима општег живота. Америка и Европа су унеле не мало поправака и у суров живот радничке класе и њене деце, благодарећи том ватреном и упорном учешћу које су уложиле жене у разрађивање и поправљање законодавства по тим питањима.

Имајући толико енергичних предходница на делу женског учешћа у друштвеном животу — нама Словенкама већ је много лакше да продужимо уношење женског труда и способности у општу ризницу прогреса који прати историју човечанства.

К. Б.

Жене и нова комунална политика

— Општински Савет. —

Општински избори су извршени. Грађани Београда казали су своју реч: општина је прешла у нове руке.

Као и све друге политичке странке тако је и демократска странка у грозници предизборне агитације, нама, деци Београда, обећавала пуно лепих играчака. А, као супер-гаранција (употребљавамо реч која симболизира данашње друштво) да ће се сва обећања како ваља испунити, треба да буде ново „стручно“ тело — Општински Савет.

И брзо, брже можда, али не и боље, него што би то једна ванпартијска општинска управа урадила, прешло се на дело

Нов Општинскн Одбор већ је на својој седници од 24 августа усвојио уредбу о Општинском Савету, која ће, ако Државни Савет потврди избор за београдску општину, ускоро ступити на снагу. Према уредби, Општински Савет, састављен од стручњака, биће само саветодавни орган у општинском организму. Савет сачињавају 18 чланова које бира општински одбор, а 12 чланова треба да буду делегирани од стране разних стручних организација.

Општински је одбор своје чланове већ изабрао, стручне организације учиниће исто са своје стране.

И шта видимо! Демократска странка за коју се држало да је бар унеколико прихватила оправдане захтеве за политичку равноправност жене и човека, демократска странка, преко свога општинског одбора, великодушно *даје* жени *2 места* у Општинском Савету; а то једино зато (и не из неких политичких назора) што би прећи преко толиких и хуманих и стручних чисто женских организација већ прелазило у дивљаштво. Нико се у Општинском Одбору није сетио да између оних 18 чланова предложи и изабере жену, а ми тврдимо да међу женама има по стручној и општој спреми способнијих него што су бивши председници београдске општине.

И онда, „зар је могуће не писати сатиру“?! Ако су истинита тврђења политичких агитатора, и с једне и с друге стране да је рад досадашњих општинских управа био пример како не треба спроводити општинску политику (у што се не може ни сумњати), онда, нова господо, општинари, увлачећи гарду старих општинских председника у Општински Саве ви чините

све друго — акт опортулитета, поштовања, или захвалности, шалу или иронију — али не и акт једне „нове руке“. — Ваш је замах у самом почетку заустављен.

Да не пишемо више о саставу Савета; за нас је јасно какав ће он бити. Ми сумњамо да ће његова делатност бити онаква какву смо замишљали, какву би желели и каква једино треба да буде.

Једно искуство више.

*

Уз пркос фраза, пустих жеља и обећања која никад не престају да буду обећања, жени, у задобијању правне и политичке равноправности, предстоји напорна борба.

Не заваравајмо се џентлменством!

Dr. J. Нешковић-Вучетић.

Положај Жене у Чехословачкој Републици

Да би се наши читаоци и читатељке могле што боље упознати са положајем жена у Чехословачкој, доносимо кратак извештај, који смо добили, од друштва за Женско Право Гласа у Прагу, члана Мале Женске Антанте, чија је председница нашим читаоцима врло добро позната, г-ђа Пламинкова, сенатор.

Жене у Чехословачкој имају законом осигурана сва права као и мушкарци: политичка права, право на студију свих грана науке, право на све радове и т. д. Оне су ова права добиле тек после рата, у својој ослобођеној домовини.

Више од 300 година Чехословачка је била у Аустро-Угарској подчињена управи Хабзбурговаца. Врло је добро познат дух бивше аустро-угарске монархије: недемократски, милитаристички, неспособан за поштовање слободе мисли и модерних покрета. Наравно да се тај дух противио свакоме прогресу. Јасно је да такве прилике нису ни мало биле повољне за ослобођење жене. Девојчице нису могле чак ни студирати све гране науке, које су сматране само као привилегија мушкараца, на пр. правни и технички факултети, виша пољопривредна школа, академија уметности и т. д. били су затворени за жене.

Такође се онемогућавало женама да могу заузимати извесне положаје; жене нису могле бити инспектори школа, а

било је веома ретко да се којој жени повери директорско место у школама. После удаје или по рођењу првог детета, жене чиновници, па чак и учитељице, морале су напуштати своја места. Извесне струке дозвољавале су да жена може ступити на место умрлога мужа, да јој се не би дала пензија, али деца нису имала пензију по смрти њихове матере.

У многим ресорима другојаче се третирала жена чиновник, а другојаче мушкарац, а наравно да је та разлика била увек негативна по жену.

Ослобођење чешког народа после рата уједно означава и изједначење жене у свима правима са мушкарцима. Велики народни ослободиоц је председник републике г. Масарик. Он је увек био присталица ослобођења жене. Он је помогао све нас које смо се већ од пре десет година бориле за ослобођење жене. Он је као професор Универзитета имао велики утицај на студенте, као што је утицао и својим списима и конференцијама. У Вашингтонској декларацији, још за време рата, он је изјавио: жене ће бити политички, социјално и у погледу развитка изједначене са мушкарцима.

У духу те декларације, која је потпуно садржавала мишљење и дух целога народа, по ослобођењу су отворене женама све професије, све школе, и сви положаји; оне су постале потпуно пуноправни чланови свих партиских јединица, чланови су разних комитета као и председништва. У све јавне службе ступиле су жене потпуно равноправно са мушкарцима, услови њиховога рада су потпуно једнаки са условима рада мушких колега, као и њихове плате и могућност да у струци напредују.

Једнакост у правима мушкараца и жене у принципу, а нарочито једнакост у праву гласа, загарантована је Уставом, у чл. 106 стоји: *привилегије полова нису признате.*

§ 9. Устава гласи: Право учествовања у изборима за парламенат припада свима грађанима Чехословачке Републике, без разлике пола, који су навршили 21 годину . . . , у § 10.: имају право бити бирани за парламенат сви грађани Чехословачке Републике, без разлике пола, који су напунили 30 год. . . . . § 14. такође даје женама подједнако право гласа, а § 15. право да буду биране за Сенат.

Законом од 31. јануара 1919. год. дато је подједнако активно и пасивно право за оба пола у општинским изборима.

Жене у општинским управама се нарочито интересују питањем издавања помоћи сиромашним грађанима, питањем станова и хигијене, питањем снабдевања грађанства намирницама, и културним развитком у опште. Неке жене су и председници извесних секција у општинама, неке су делегиране у административној комисији, а неке су п. председници општина. Утицај жена у општинској политици је веома велики. Захваљујући њима свуда су учињене анкете о положају сиромашних грађана; предузете су реформе у погледу станова, организација школе; установљена су општинска купатила, спроведена је заштита матера и одојчади, помоћ болесним женама у њиховим породицама. Установљене су практичне наставе (непознате раније) за сиромашне матере, да би лакше могле добити место боне и домаће послуге итд. Улазак жена у општину означио је такође и ослобођење жена општинских чиновника од њиховог дотадашњег положаја, јер су оне дотле сматране само као једно нужно зло. Данас оне све уживају иста права, која имају њихове мушке колеге. У многим административним комисијама има такође и жена комесара.

У седницама Парламента жене бране с успехом своја гледишта, као и гледишта своје партије; оне су поднеле једну серију законских пројеката, и укупан резултат био је задовољавајући Овде ћу набројати само неколико пројеката: закон о побољшању положаја студената; прелазак педагошких институција из руку религиозних организација у државне руке, као и средњих школа за девојчице и домаћичке школе. Учињено је много да се повећа број школа и да се реорганизују. Израђен је и пројекат закона о оснивању једног централног дома за децу из разних дечјих азила; уведена је дневна настава у професионалним школама уместо вечерње и недељне наставе; регулисана су права и напредовања у струци државних учитељица.

За време првих избора за Парламенат жене су добиле 13 мандата ($4^1/_3$%), у Сенату су биле 3 жене (2%). У 1925 г. изабрано је 10 жена у Парламенту (3%) и 5 жена у Сенату $3^1/_3$%. У општинама је било 1920 г. 12% жена. Али пошто те жене обично имају још и друге послове, а желе да своју дужност најсавесније и најбоље врше оне ннсу могле наћи довољно слободног времена, и стога данас има мањи број жена у општинама.

Идућег пута ћу додирнути неке законе, који су донешени само благодарећи напорима жена.

Ф. Ф. Пламинкова

Однос јединке према заједници.

Предавање г-ђе Јеле Ивановић, које је одржано у Грађанском Демократском Клубу. Ово је први пут да жена говори у једном политичком клубу, и ми се надамо да ће ускоро и остали политички клубови дозволити приступ женама у своју средину и саслушати њихова мишљења. Ур.

Госпође и Господо,

Одликована поверењем Г. Председника наше скоро створене Демократске Заједнице, да у Грађанском Клубу изнесем своја опажања, ја вам срдачно захваљујем, на овако обилатој посети. Тај ваш одзив биће подстрек радним женама, да истрају на остварењу својих идеала, ма у којој заједници радиле.

Господо, ви сте се сигурно питали при поласку у Клуб: од куда то да идемо у партиски клуб, да слушамо жену?

Да, Госпође и Господо, ово је прву пут да у своме партиском клубу *говори* жена; али није први пут, да жена *радом својим износи* програм рада и овакве једне заједнице.

Констатујући то, допустите ми, да вам одмах и одговор дам.

Вама је свима познат, онај дивни стих, великог песника: *„Муж је бранич жене и детета, народ бранич цркве и племена.“* То је славом овенчани Његош написао пре овога великога светског рата. А кад наиђе најезда непријатеља, која је претила да сруши многе, па и нашу државну заједницу, шта би?

Муж с пушком у руци, или у којој другој војној заједници, оде и остави и жену и дете; народ — грађани државне заједнице — пред најездом непријатеља оставише цркву и племе. На коме? На старим и слабим људима и на нама „снажним“ женама.

И ми, жене, отправљасмо своје дужности, као јединке, остављене саме себи, свака у својој заједници.

Дочекасмо своје „браниче“. Нада нас је одржала, она нам је шапутала: они доносе слободу и све што иде уз слободу а на првом месту *прогрес*. Док смо чекале, радиле смо и као мајке и као радне жене и као интелектуалке; како и под каквим условима, то не причамо. Дуга би то и болна прича била за многе. Кад сте дошли, наставиле смо с вама заједно рад на свима пољима — а широко је поље рада у

ослобођеној и проширеној домовини — свака према својим духовним способностима.

За време рата невоља је формирала нову жену. После рата, тешки социјални живот, који је последица свих ратова, није вратио жену у кућу, него је још више извео у живот, у борбу са животом.

Ви сте, Господо, при повратку имали тешку дужност срећивати земљу у свима правцима, а и решавати све социјалне проблеме који су се појављивали у вашем раду.

А ми, радне жене, сматрале смо: да је вама људима, истрошеним у тешкој борби за опстанак, потребна и сарадња жене — оне јединке, којој сте поверили а и природа је определила, да чува највеће благо — децу вашу, а будућност нас свију.

Стога смо се збиле у разне радне заједнице, којима је циљ: да помогну у раду све јединке у нашој проширеној Домовини а за добро целе државне заједнице.

Створисмо *Народни Женски Савез* од 400 радних јединки — друштава — без разлике вере и народности; јер је такав склоп и наше државе, наше најшире Заједнице.

У тој нашој заједници, активно ради на васпитању јединки у политичком и социјалном смислу грађанских дужности и на задобијању грађанских права — оспособљених јединки, друштво под именом „Женски Покрет“.

Све радне жене нису једног мишљења, којим ће начином јединке *испуњујући све своје дужности* према заједници којој припадају, *доћи и до својих права.*

Једне су мишљења: да се створи посебна, т. зв. *женска партија;* друге, да својим радом *помажу већ постојеће партије* и треће, да се не припада ни једној странци, т. ј. *да се политички не опредељујемо.*

Ја припадам оном другом делу радних жена, које су мишљења: *да радимо у већ постојећим, формираним политичким заједницама* и да потпомажемо ону политичку заједницу, која је радом највише дала доказа: да зна шта значи реч *Заједница у раду,* и стога сам целокупним својом радом припадала овој политичкој заједници, која је ових дана ступила у *Демократску Заједницу,* те да својим именом обележи и дâ правац и програм свога рада у будућности.

Стога, Господо, вечерас излази пред вас радна жена с темом:

Однос јединке према заједници. Како много садрже ове четири речи у себи! Како би могла свака јединка у новом времену, много да каже о раду заједнице, којој својим радом припада.

Време и место где говорим, чине да ћемо додирнути оне заједнице које су у вези с јединкама, које чине ову заједницу.

Развијајући ову тему, Госпође и Господо, у заједници с вама, морамо одмах с њом у вези да поставимо и два моћна фактора, који условљавају хармонију односа између ова два синонима: јединке као објекта који ради ма у којој заједници и заједнице као објекта удруженог живота јединки; ти фактори с којима се јединке у свакој заједници сусрећу зову се: *вође заједнице и социјална правда.*

Некад су наши стари говорили: правда држи земљу и градове а сад можемо говорити још само о социјалној правди; ону другу правду — стару правду — сви тражимо али је ретко налазимо.

За доказ да постоји социјална правда можемо наћи масу примера, како у животу појединица тако и у животу читавих народа.

Треба само да се сетимо светлих пожртвовања неумрлих мученика — знаних и незнаних јунака и да одмах констатујемо: да је на гробовима надчовечанских пожртвовања јединки никла велика Славенска Заједница.

А на супрот томе се одмах поставља: да један моћни вођа, на врху велике и моћне заједнице, имајући на уму своју величину а не и добро целокупне светске заједнице — рушећи све народносне јединке, — руши и своју велику и моћну Германску Заједницу. То је, Господо и Госпође, најбољи доказ да постоји *социјална правда за све јединке.*

Толико о постојању ових моћних фактора: *вођа и социјалне правде као чиниоца за пречишћавање појмова односа у заједници.* А сад да почнемо с првом друштвеном заједницом, која се зове *породица.*

На основу закона гравитације у социјалном смислу, све јединке теже да створе заједницу. Прва заједница, коју по својој вољи и избору стварају оспособљене јединке јесте: породица.

Па шта видимо већ у тој најужој заједници? Однос оних који је стварају после рата, и оних који су је стварали пре рата, није исти. Многи су се утврђени појмови померили; како у односу жене према мужу и обратно, тако и у односу деце према родитељима и обратно.

Ми смо, Господо, толико раса индивидуалитета у свим нашим поступцима рада, да би се могло посебице говорити о животу свакога брака и о социјалним чињеницама, које чине срећу ове прве заједнице.

Али, то није циљ расправљања ове вечери. Одговор се ипак може уопштити у свимâ примеримâ овом констатацијом:

Не бива више у браку ништа *наредбама*, него се хармонија, у већини случајева, може постићи: *договором и компромисом* и онда ће бити сношљив живот свих оних, који чине ту прву заједницу, која се зове *породица*. Друга друштвена заједница на којој би хтела да се вечерас дуже задржимо и да о њеном будућем животу поставимо што правилнији однос оних који је сачињавају, била био *општина*.

Нећемо се упуштати у дефиницију рада те заједнице, то је свима познато.

Хоћу да подвучем оно, што је рефлекс догађаја последњих дана, а то је: да је општина сад у демократским рукама.

Како то треба много да значи, ако се име *демократије* правилно схвати; како код оних, који су своју заједницу предали најбољима у руке, тако и код оних који су је примили из руку свесних грађана — јединки — те заједнице.

Каже се: изабрани су ти и ти људи; тада и тада, а потврђени су тог и тог датума.

Не, Госпође и Господо.

Ти људи нису изабрани оног датума кад су бирани. Они су *изадрани*, Господо, још онда, кад су као *свесне јединке радили* — сваки на свом пољу рада и у својој професији а за добро целе заједнице, којој је име општина; а потврђени су, на својим изабраним местима, онда, кад их је највиша инстанца потврдила. Јер, Господо,ко зна психу нашег свесног бирача, увидео је: да наш бирач уме да *посматра*, а посматрајући рад оних који хоће да буду вође, да уме да *одабира*.

Он може да буде моментално заведен, овим или оним добрим говорником или добрим платишом итд., али ће своју

куглицу ипак спустити за ону заједницу, која се у раду највише бринула за добро свих појединаца у целокупној заједници.

Стога све вође заједницâ, ма кога имена, а нарочито вође странака, не смеју само политизирати него једновремено и васпитавати и оспособљавати јединке своје целине да буду свесни грађани заједнице.

Кад знамо да је реч *општина* од француске речи la commune онда мислим да треба да упозоримо изабране људе за општинску управу — ужу и ширу: да у свом раду увек имају на уму, да у општини треба све да буде подређено *комуналној политици*, па и финансиска, јер и она зависи од спровођења комуналне политике.

А комунална се политика има тако спроводити: да и она најнезнатнија јединка, која подиже своју децу на земљишту које је постало од десетогодишњег ђубрета које Београђани избацују из својих домова у „Пиштољ“ и „Јатаган мали“, — осети благодети спровођења те *демократске комуналне политике* исто онако, као и онај срећни грађанин, који живи и своју децу подиже под много срећнијим погодбама социјалног живота.

Стварањем *Ширег Одбора* општинске управе, створио се појам, да се пошло добрим путем; јер ће се само том широм сарадњом јединки друштвених заједница које чине општину, доћи до стварних резултата.

У тај Шири Одбор узета су и 2 делегата Н. Ж. Савеза, да сарађују у спровођењу комуналне политике. То ми је и дало повода, да вечерас, у заједници с вама говорим о раду ове прве политичке заједнице; јер то није до сада било, и ако се у грађане једне општине убрајају и жене и у свима „дацијама“ доносе принос оба пола и жене као и људи.

Желети је да се избор ових делегата изврши из круга радних жена, како би својом сарадњом биле у истини од користи заједници. Дакле мишљење нас радних жена је: *да жена мора и треба* да сарађује у раду на извођењу програма општинске управе у хигијенским и другим одсецима, који спадају у делокруг жениног рада, као оспособљена јединка; јер је општина њена друга кућа а нама интелектуалним радницама, то је прва политичка заједница, у коју заједницу би жена унела пуно лепог и племенитог рада за добро свих. Сматрамо не само да је то наше право, него

нам и дужност према нашој деци то налаже; јер је то прва друштвена заједница у коју улазе наша деца, чим се са крила материног отргну.

То, у осталом наше сестре Хрватице и Словенке већ имају; само ми Српкиње, изгледа, врло тешко добијамо она права од својих другова, за која смо својим радом одавно дале доказа да их заслужујемо.

Дакле, Господо, пођите одавде с убеђењем: да је увођење радних, способних жена у општину кроз *квартовне одборе* једна социјална потреба и акт задовољења социјалне правде.

Да додирнемо сада једну, пуну части, друштвену заједницу — *нашу војску*.

Госпође и Господо, сви смо ми сведоци великих догађаја, који су још свежи у нашим успоменама, а у којима је ова заједница имала видну улогу, стога јој дугујемо, да је ове вечери жена помене.

Сваки је од вас скоро имао прилике да види а можда и да преживи у тој заједници, шта значи: *свесна јединка велике заједнице* и *мудри а добри вођа* свесне заједнице.

И наша војска има уређење једне демократске заједнице — и поред све своје строге дисциплине.

Да документујемо.

Није реткост, да вам војник, из најудаљенијег краја наше Домовине, прича о свом добром командиру — старешини, који је као вођа заједнице умео да веже сваку јединку у својој целини за себе, тим: што је *поделио* све тегобе војничког живота са својим војницима.

Што опет значи, да је, разумевши психу јединке своје заједнице, сваки однос између њих и себе расправљао на подлози *социјалне правде*, тако, да су они то осетили и тим се везали за њега, свога вођу.

Није једанпут било, да не стигну наредбе виших — вођа — а прилике се тако стекле, да је јединка имала сама да ствара. Онај прост војник учинио је некад чуда од јунаштва, по свом личном схватању и нахођењу; што је доказ, да *оспособљена јединка помаже заједницу а увиђавне вође заједнице одржавају јединку*.

Имало би још много и много заједница које би се могле узети за базу расматрања постављене нам теме, али нам то време не допушта.

Стога ћемо прећи на свима драгу нам Заједницу, у коју ми жене не улазимо као пуноправни грађани, него само активно суделујемо својим радом.

Та заједница је наша *Држава.*

У њој ми жене и сувише добро познајемо своје дужности али немамо и својих права. На нас се не примењује: за једнаке дужности једнака и права; јер, Господо, кад су у питању дужности, онда старешине свих заједница тачно оцене јединке према индивидуалним способностима; али кад су у питању права онда се она не дале на основу социјалне правде.

То би вође Демократске Заједница требале да имају на уму приликом израђивања закона о општинама и других закона наше Државе.

Толико сам имала рећи о односу нас радних жена у нашој проширеној Домовини.

А сада да расматрамо какав је однос осталих јединки, које сачињавају нашу државну заједницу.

Нашу државну заједницу административно сачињавају 33 области.

Свака област у духу демократије, треба да се као јединка израђује и да сарађује. Што значи: *да свака треба да учествује у израђивању наше целокупне Државе.*

Госпође и Господо, ја бих хтела да ту нашу велику заједницу упоредим са лепим птичијим певањем у шуми.

Ми сви тако мало имамо времена, да одемо у природу, где човек често добије одговора за многи друштвени проблем, јер је социјални живот сваке јединке у новом времену тако тежак, а тамо би се човек одморио у разноврсном али хармоничном певању.

Да преведемо поезију у прозу. Тамо не певају птице само једне врсте, само ласте или само славији итд.

Не; тамо свака птица својим гласом пева. А свима нам је пријатно то разноврсно певање јединке јер ствара хармонију целине.

Е, па, Госпође и Господо, ја мислим да сте ме разумели шта сам хтела овим поређењем рећи.

Учинимо ми, нека свака област, као јединка, да од себе *песму рада* својега краја и своје средине; нека буде срећна што узима учешћа у раду *целокупне заједнице,* према својим

моћима а за добро целине; па смо тим везали сваку област као јединку за заједницу која се зове њена нова Држава.

А одмах, аналогно томе: дајте ви, који стварате законе по којима ће те области живети: *широке самоуправе* у областима, јер знамо да су самоуправе у нашем предратном животу чудо чиниле на препороду народа.

Сви ви стари борци знате колико је у њима било саморадње појединца.

Помоћу њих и окружних одбора створена је жељезница у подринском и пожаревачком, артерски бунари у смед. окр., чесме са здравом водом и т.д. и т.д.

У вези с овим питањем, одмах се мора говорити и о програмима појединих странака, које имају да поставе правилан однос у држави између јединке и целине.

Према разном схватању јединки како се има спровести *однос* једних према другима у држави и начину како се има извести програм рада у заједници који изводе разне вође, — и створиле су се разне странке.

У њихову дефиницију нећемо се вечерас упуштати, али не можемо а да у грађанскоме клубу Дем. Заједнице не проговоримо и о тој заједници, која се до сад звала Демократска Странка.

Господо, Вођа Демократске Странке је на основу свог дугогодишњег искуства у раду осетио, да *нашу државну заједницу треба да израђују све јединке, које је сачињавају.*

Стога је доследан своме надимку, кога је по раду још у својој првој заједници добио, зашао као мрав, тамо где је потребно, не само политизирати, него и *васпитати* свесне јединке за појимање величине наше државне заједнице.

Сав његов рад био је концентрисан на Црну Гору и Јужну Србију, те изворе наше старе славе и величине у прошлости рада у садашњости а за лепу будућност свих нас.

А његово дело најновијег датума, као вође Демократске Заједнице свршава се у Босни.

Да, Госпође и Господо. У прошлости историје нашега народа скоро све државне проблеме решавала је Босна.

Бавећи се дуже време у Босни, радећи у више заједница, посматрајући однос јединке према државној заједници, увидела сам да ко успе *да правилно реши проблем Босне, једновремено је решио и проблем целе наше државне заједнице.*

Јер, Господо, тамо се срећу култура Истока и Запада више но игде на Балкану. Тамо је скуп свих нација и свих вера, које постоје у нашој државној заједници.

Стога је изванредно срећна чињеница, да Демократска Странка именом *Демократске Заједнице* прима на себе решавање и свих проблема тамошњих јединки у ново створеној заједници.

Она ће, стварајући свој политички програм *ступањем свих радних јединки у заједницу*, остварити и социјални и културни програм једог снажног дела нашега народа а тим решити и проблем рада у целокупној нашој држ. заједници

Ми, жене, сматрамо да смо и ми као јединке приложиле своју лепту рада за остварање наше проширене државне заједнице; па стога жена има права да с вама вечерас говори о тој ново створеној заједници.

Да резимирамо.

Из свега до сад изложеног види се: да ће се однос између јединке и заједнице у свима друштвеним заједницама најбоље поставити онда, ако *јединке извршују све своје дужности* према целини, а *вође свих заједница* ако познавајући потребе свих јединки, које сачињавају целину, *додељују им и права према раду и способности* њиховој. Само тако постављеним односом једних према другима, биће хармоније у целокупној друштвеној заједници.

Нема права, Госпође и Господо, вођа ове или оне заједнице, да тражи од јединки, које је сачињавају, све дужности не водећи рачуна о потребама и правима својих подређених јединки, ма које врсте биле.

И обратно:

Нема права ни једна јединка, звала се она појединац, породица, општина, надлештво, област, покрајина, племе — како хоћете, да осуди вође појединих заједница, ако оне нису учиниле све, што од њих стоји за опште добро заједнице.

Ја мислим, да то мора бити мишљење свих оних који сачињавају Демократску Заједницу.

Завршавајући ово своје излагање, хтела бих — као особа која је целог века радила с омладином — да упутим омладини слободне Демократије неколико речи.

Омладинци, нас жене закон, у правима која имамо, ставља у много случајева у малолетнике; *у правима*, рекох, али не и у раду.

У раду смо, донекле, индентични; јер заједно улазимо у живот.

Омладинци, сви социјални радници, пре рата знали су: да се селекција вођа вршила према њиховој вредности, коју су као јединке дале у раду за заједницу.

А после рата? Ти су се појмови померили. То ви млади као и ми стари и сувише осећамо, како на себи самима тако и у целокупном нашем раду.

Стога нека ми се опрости, што се морам вама да обратим, кад говорим још о једној заједници, чије ружно име не би хтела жена никад да помене.

Заједници која је у истини страшна према њеном разорном раду, у односу према јединци.

Та је заједница створена за време рата. Јединке те заједнице „живеле“ су — по појмовима новог времена „живети“ за време рата и после рата, ево већ 7 година; па прети да живи и у будућности развића нашега народа.

Тој заједници која често помера појмове у односу јединке према целини, и обратно ружно је име: *котерија.*

Она руши многу племениту заједницу и многу честиту јединку; како код вас људи, тако и код нас радних жена. То смо многи од нас, у овоме раду осетили.

Јер, Госпође и Господо, док једни удружују чак и децу — слепу и окату — васпитавајући их да раде за добро Југославенске и Славенске заједнице; дотле други с уским концепцијама руше ту велику и снажну заједницу, створену на гробовима њених најближих јединки.

Ви, омладинци, који живите у времену кад се зимски капути не купују увек из родитељских џепова, нити стиже да се купе од заслуженог новца, него често видите да их појединци набаве из фондова разних заједница; ви, који сте за кратко време свога рада, али у тешком социјалном животу одржавања јединке, осетили све „добре стране“ котеријаштва будите *носилац здравих идеја.*

Омладинци, ви знате да смо ми Југославени здрава раса.

Будите уверени, да ћете ви својим честитим радом и здравим идејама слободне демократије, срушити ту заједницу којој је ружно име котерија.

Стога у име слободне демократије, једнакости и правде наставите тамо, где су многи вредни радници — ваши ро-

дитељи, рођаци и пријатељи — застали, али нису пали; па ће сви они уским схватањем о нашој великој државној заједници увидети значај оне друге, лепе песникове мисли: *„ко потоке може уставити, да Сињему Мору не хитају“*.

Учините, у заједници са вашим опробаним, искусним, старим друговима, *да свака карика у целокупном ланцу државног живота, буде радом везана за заједницу*, па ће тај ланац чврсто стајати а вође наше проширене домовине имаће коме да предаду гесло рада на остварењу свих културних, социјалних и политичких идеала.

Омладинци, и завршна реч мајке, жене, просветне и социјалне раднице новог времена, нека буде ваша, јер и наш умни, духовити и много напаћени народ то лепо каже: *на млађима свет остаје.*

Омладинци ви ћете живети и радити у времену, кад се завршава ера истицања национализма, за коју су идеју многи наши борци и своје животе дали, како на бојном, тако и на социјалном и политичком пољу рада.

Сви опробани борци, који сад стварају Демократску Заједницу, нису — као што рекох — никад у своме раду, само политизирали, него су и васпитавали, а увек у духу времена кад су радили и за добро заједнице коју су *радом* волели.

Стога и ви, свесни омладинци, радите а увек имајте на уму виша осећања дужности и социјалне правде како према појединцу тако и према општој заједници и човечанству.

Јела Ивановићка учит.

Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави.

7. Утицај полне владе на образовање телесних облика, полно естетичког идеала

(Наставак)

Амиан пише да су жене код Гала надмашавале људе телесном снагом. И овде, изгледа да је била обрнута подела рада. По Страбо-у, галске жене биле су веће од људи. И код примитивних народа жена је била надмоћнија величином и снагом. По Томзону, код Ватеита жена надмашује човека такође телесном снагом и величином. По Фричу, жене су биле код Буша просечно веће за 4 см.

Елис каже да су жене код Андобија, на Конгу, снажније и боље развијене од људи. Оне имају диван стас а врше све тешке послове. Исто је то код Папуанаца.

Узгред се може поменути ванредна телесна снага тахитске краљице Обереје. По Јехелу, капетан Валис прича да га је она једно велико одстојање носила са таком лакоћом као да је дете.

Вероватно постоје два фактора, због којих потчињени пол заостаје у расту и телесној снази. Прво, он се још у детињству запоставља у исхрани, а исто тако у младости, кад треба да расте. По данашњој теорији, мање хране је потребно женском него мушком полу. Ова теорија утиче јако те се у добу растења јављају велике диференције у развијању.

Друго, владајући пол расте од младости у слободи и снажнијој телесној акцији, а то доприноси много развићу величине и снаге. *Даље, идеал лепоте је наглашен увек само код једног пола и то код потчињеног. Идеал лепоте владајућег пола обележен је сексуалном неутралношћу*, што ће се претрести у идућој свесци подробније. Потчињени пол преставља свој идеал у уметности са дражима младости, док ово не игра никакву улогу код владајућег пола. Код Египћана налазимо обрнуто: краљеви се најчешће престављају у добу младости, ма да они често достижу највишу старост. Вебер-Балдамус каже: „Све Фараонове статуе показују типично представљање једног љупког младог човека од 20 год.“ „И Шнајдер је гледишта да на киповима краљева не влада пријатна мекост.“

Значајно је да су не само теласни облици условљени једнополном владом *већ и наклоност ка украшавању, а са тим украси косе и одела код полова зависе од њихове моћи.* Нпр. данас важи склоност ка украшавању и дотеривању као специфично женска особина. Нико и не сумња да овде можемо говорити и о урођености.

Рунге изражава једно опште признато гледиште, кад каже: „наклоност жене за украшавањем и допадањем иде заједно са полним животом“. *Али позната чињеница из женске државе разних народа о оделу и украсима косе човека и жене показује да је ова теорија о женским одликама заблуда мушке државе.* У старом Египту тежња за дотеривањем била је код полова тачно обрнута.

Ерман пише: Док се према нашим погледима, жени пребацује, али не и човеку, да воли украшавање и дотеривање, изгледа да су стари Египћани били супротног мишљења. Људи су носили разноврсно а жене једнолико одело, од краљевих кћери па до сељанке; — од четврте па до осамнајесте династије, све носе једнако одело. То је проста хаљина без набора.

Чак Херодот пише да су људи имали две хаљине, жене само једну. Ерман не може себи да објасни ову значајну простоту женског одевања и задовољство људи за украшавањем и дотеривањем, пошто то стоји у дискретној супротности са данашњим одликама полова, а значај једнополне владе није признат. Да је овде од важности утицај једнополне владе показују поређења главних црта женске ношње старих Египћана у женској држави са данашњом ношњом човека у мушкој држави. Ту ми видимо код оба пола кад су на влади сагласне тенденције.

Старо — египатске жене су носиле све једнолико, почев од краљевих кћери па до сељанки. Супротну слику у ношњи за све мушке сталеже ми имамо данас. Мушка ношња је данас код свих друштвених слојева иста, она је једнолика, па био неко кнез или пиљар; најсвечанија је за њега одећа фрак и цилиндер. Разлике у старости немају никакву вредност. Да ли је човек од 18 или од 60 година, може да се појави у истом оделу, а оно се саглашава не само по крају него и по боји. Тенденца за униформисањем је код владајућег пола у толико већа, у колико је јаче образована једнополна надмоћност.

Униформисање обухвата много пута и чешљање косе код владајућег пола. Данас се људи чешљају готово слично. У Спарти налазимо код жена, као владајућег пола, тачно исто униформисање. За спартанску жену важили су писани закони, а не као за наше људе само неписани.

У Египту су се људи украшавали и дотеривали а жене су носиле једнолико одело. Ова обрнутост данашњих склоности и обичаја налази се јако истакнута код Либијанаца. Код њих је владала апсолутна влада жене. По Страбо-у, либијски мушкарци су се украшавали и намештали. Они коврџају себи косу, носе много златног украса, и били су врло марљиви у чишћењу зуба и сечењу ноката. Украшавање косе је вештачко, те се чувају да им при ходу украси остану не-

повређени. Ми се сетимо, при овим описима, велике извештачености женских фризура, како смо их познали из разних имена мушке владе.

Људи код Канда, по Вестермарку, носили су врло дугу косу коју су врло марљиво красили. Хебриди носе своју косу 12—18 цоли дугу, и поделе је у 600—700 локница или плетеница. У Северној Америци људи носе косу до пета. Код Латука човек носи слично — вештачку фризуру и треба му 10 година, док је усаврши. Плиније прича да су људи код старих Германа бојили косу.

Вероватно је да склоност украшавању и дотеривању потчињеног на једној страни, и тежња једноставности владајућег пола стоје у тесној вези са поделом рада. *Пол, коме је кућа радни домен има више времена да се краси и дотерује него други пол, који ради послове ван куће.* Украшавање и дотеривање имају за циљ да разоноћују. Задовољство и интерес за такво разоноћење се појачава и другим фактором. Са слободним временом се развија еротични осећај. *Пошто полни партнер не дели ово слободно време, то усамњена еротика тражи себи излаза* у украшавању тела, што се сматрало а и данас се, несумњиво, сматра као припремни љубавни акт. Даље, можда овде игра улогу чулније узбуђени нагон, да се постиже допадање другог жељеног пола, а све ради свога чулног задовољства.

Из ових разлога ми видимо данас да се жене са највише слободног времена, а најмање рада, — највише баве својим телом и његовим украшавањем. Обрнуто, упосленом полу ван куће не достаје ни времена, ни задовољства да се украшава и дотерује, међутим је тежња за допадањем другога пола у опште смањена. У колико више расте апсолутизам једног пола, у колико се он сам бори за послове ван куће, у толико му остаје мање слободног времена, а тиме мање и сексуалних интереса. Са тим изостају најјаче тежње за украшавањем тела. Украшавање постаје терет и осећа се као некорисно и сувишно мучење.

Ношња се бира што простија. Ова простота постаје основ униформисања. Јер, прво, ова тежња за простотом постоји код већине из владајућег пола, пошто он врши спољне послове, има јако напоран рад и мало слободног времена. Осим тога, они мање вредни и марљиви, који би могли још имати задо-

вољство у украшавању, немају никакав или врло мали утицај пошто због слабе активности не доспевају до поседа и моћи.

Вредни, пак, људи се мало интересују за одело, а имају највеће изгледе да присвоје посед и моћ. Њих подражавају други најрадије а њина спољашност постаје типична. Уз наклоност подржавању јавља се притисак одозго за униформисањем. Јер је моћном стало до тога да примени своју моћ на потчињеном полу, и користи се сексуалним добитима са те стране, што је, наравно, дошло као последица занемаривања рада у циљу украшавања тела. Овде има своје порекло утицај на младеж да се униформише.

Да је оптерећеност радом и са тим сексуална равнодушност довела дотле да се човек не дотерује и штеди време у том погледу, показује се и модерним чешљањем код људи у мушкој држави.

Чешљање косе није допадљиво, али је практично (угодно) Обе ове особине су значајне. Недопадљивост не игра никакву улогу за радног човека, јер је њему мало стало до тога да буде примамљив за други пол у сексуалном погледу.

Практичност (угодност) је умесна због уштеде у радном времену. Са практичношћу иде, вероватно, пораст браде, коју људи у апсолутним државама остављају да расте. У Египту је човек стално обријан; са јачим утицајем жене иде и тенденција да људи бријају браду. Вероватно је од утицаја околност што дечачко доба више вреди, кад жена влада, те младалачки мушки тип постаје понова идеал лепоте.

Појав тетовирања мушког пола објашњава се тиме, што је владајући пол више оптерећен радом. У Египту је ретко постојало тетовирање, па и тада код женског пола. Код нас се теровирају само људи, јер то сресто одузима само *једанпут* време.

Осим тога има још разлика у одевању које нису последица поделе рада, него су произашле директно из превласти. *Свака превласт ствара тенденцију да се одевање разликује на мушку и женску ношњу.*

За сваки пол постаје оно одело типично, које највише одступа од типа другог пола. Данас су нпр. у Европи претежно типичне панталоне, за мушко, а сукње за женско одело.

Ко би веровао да ова подела стоји у макаквој вези са мушким и женским особинама, тога не треба упућивати ни на ношњу

прошлости која би га одвела у ad absurdum. Још у садашње доба Кинези, велики културни народ, носе сукње а њихове жене панталоне. Дакле, види се да разлика у ношњи не стоји ни у каквој вези са полом. Очевидно је потребно да се постави разлика међу половима, која је продукт утицаја једнополне владе. *Та разлика истиче као главни принцип појачавање супротности и уништавање сличности.*

Раније смо доказали да улога љубавног просиоца пада стално у део владајућем полу. *Пошто се владајући пол не украшава, то је љубавни просилац једнополне владе стално у неукусном оделу, док је прошени део јако украшен.* Овај факат чини супротност правима животињског царства. Код животиња се разликује један пол од другога шареном или лепше обојеном одећом, или неким нарочитим украсима. А овај лепше украшени пол је у исто време просилац, бар у колико се то може да одлучи нашом ограниченом моћи суђења. До данас ми бар претпостављамо да тај украшени пол код животиња има улогу просиоца. Липман је на интересантан начин доказао да се пол са лепшим и шареним перјем јавља као просилац, он је у исто време пун борбености, па било да су то мужјаци или женке. Мркоперлате птице брину се за неговање пилежи, ма биле оне мушког пола. Питање је да ли се човек природом разликује од животиње и да ли је једнополна влада изметање природе, што ћемо доцније доказати. Равноправност утиче у правцу природе, док једнополна влада са својом тенденцијом стоји *у противуречности* са урођеним бићем човека. Из овог узрока не само да је могућно, него је и вероватно да је свака једнополна влада изметање.

8) Утицај једнаких положаја човека и жене на полно диференцирање телесних облика и одевања.

Исти положаји полова стварају, — у погледу телесних облика и типичног одевања — *једну тенденцију супротну тенденцији једнополне владе, која истиче вештачки разлике и супротности између човека и жене; док равноправност иде на то да одржи природом означене сличности.* Стога у времену једнакости видимо не само исти раст и исте телесне облике човека и жене, већ и сличну ношњу код оба пола. Типичан пример су наши преци, стари Германи, код којих многобројни знаци доказују једнакост у Тацитово доба. Тацит

нам каже да су оба пола код старих Германа била једнаког раста и једнаке телесне снаге. Исто је тако било једнако одевање човека и жене. У погледу чешљања косе била је приметна разлика. Диодор пише — на сваки начин, из фазе једнакости код Гала да су жене биле сличне људима не само величином него и јачином. О. Шулц је скупио секундарно — полне ознаке жене и помиње: мањи скелет, слабије мускуле, округле облике и гушћу косу на глави. Све ове ознаке које данас важе као особина женског пола, јесу знаци потчињеног пола у једнополној влади, и руше се равноправно па лагано али поуздано.

Плос—Бартел пише даље о Камчадалима следеће: „Лишене сваке женске љупкости, разликују се Камчадалке од људи само разликом полних органа. Жене су тако сличне људима, да се на први поглед не могу лако да разликују". Ово је саопштење нарочито поучно. У први мах изгледа да оно стоји у противуречности са Мајхеровим тврђењем. Тамо се Камчадалке помињу као нарочито лепе и дуго младе жене. Али разлика у суђењу не треба да значи противуречност, пошто је једно суђење својим пореклом из много ранијег времена, него друго. Прво суђење је из времена апсолутне владе жена. По најновијем испитивању народ се данас приближује мушкој влади, те мора да је између њих била фаза једнакости полова. Из ове фазе су вероватно опажања Плос—Бартела. Овде се види са необичном јасношћу, колико једнополна влада утиче на образовање телесних облика. Једнакост нарочито утиче да се одстране вештачки створене разлике једнополне владе и да се постави првобитна сличност Ни време од неколико столећа није потребно за такве промене. То доказују Камчадали. Ми имамо стварне доказе да се такве промене у телесној величини могу извршити још брже. Болк је утврдио да је телесна дужина Нидерланђана порасла за последњих 50 година просечно за 10 см.

Липман каже: наглашавање секундарних полних ознака осећа се као лепо. Ми видимо да је ово мушко — државно суђење и нема важности за равноправност полова.

И код других народа нађена је потпуна сличност међу половима. Изгледа да је она највећа код Сингалеза. Алберт Фридентал каже да је новајлији немогућно да разликује полове. Одевање људи и жена је потпуно једнако, само што људи носе седеф-

ски чешаљ у коси, а жене не. Из даљих његових описа излази да су Сингалези стајали у знаку једнакости полова. О народу Лепка прича Фридентал: полови су били толико слични и морају се бројати плетенице да се разликују (жена има две човек једну). По Елису, код Пуеблоса, жене и људи су били истог раста. Калуђер Лалман пише са свога пута кроз северну Бразилију, да Ботокуди тако личе један на другога да дају утисак једне одвратне вреве женских људи и мушких жена, ниједан човек у целој гомили Овај опис показује јасно мушкодржавну предрасуду, чији је узрок у једнополној влади. Човеку мушке државе је „одвратна“ сличност из доба једнакости јер је однегован у супротностима и разликама полова.

О Ескимима се прича да људи и жене имају сасвим сличне црте лица, те се полови измењују. Узгред ћемо напоменути да у главном растење косе није по природи различно, како се данас мисли.

Данас опажамо на пракси да се у фази једнакости смањују разлике у телесном узрасту и ношњи, што је творевина једнополне мушке владе. Ако посматрамо женску фигуру каква је била н. пр. типична у Немачкој пре 30 година и упоредимо је са данашњим типом, видели би необичну промену. Изчезле су све одлике које су вештачки неговане: корзетом и утегама; уска блуза, широки кукови, бујне прси. Идеал лепоте тежи код жене за фигуром дечака. Човек тежи истом типу; он брије браду и бркове или оставља само мале наусницe. Човек са потпуном брадом, некадањи тип немачког грађанина изумире.

Код других народа је ишчезла типична бујност или је јако у опадању. У Америци где је равноправност жене већ узела маха, јавља се нестајање такозваног женског типа и чују се већ прекори.

Саргениг и Александар приписују ово преиначење спорту и проричу да се жене од људи неће разликовати за неколико година. И у колико жена тежи више једнакости, у толико се све више јавља наклоност да се изгладе разлике и супротности у одевању и чешљању косе. У Америци постоји клуб чији чланови женски и мушки носе једнаке хаљине. Овај клуб је основан, до душе, у циљу сузбијања зеленаша (који продају одела). Али кад само развиће не би ишло у правцу једнакости не би могло извршити никакву промену. Чак се због укоре-

њених тежњи једнополне владе јављају такви отпори овој борби за равноправност, да су у стању да задрже ове тежње за дуже или краће време. Тако се у Француској пре 10 година јавиле панталоне и кратко потсечена фризура као код дечака. Због отпора људи фризура није могла продрти, панталоне су, међутим, остале на Пицами као одело, али само ограничено на кућу. Данас читамо да Енглескиња иде већ на свој посао у кратким локнама, панталонама и широким ципелама а не изазива смех као Американка једноликошћу одела, у које спадају дуге или кратке панталоне. *Сви отпори нису били у стању да задрже неопходан ток таквог развијања.* Они га могу успорити, чиме се уствари ништа не добија, јер после прве побуде иде се даље успешније. Психолошки је интересантно да су при промени ношње јачи отпори који долазе од владајућег пола. Данас се највише људи противе што се женска ношња приближава мушкој. За обрнути случај стоји пред нама једно саопштење из Мадагаскара Један краљ је хтео да уведе нове обичаје, заповедио је да војници посеку косу. Жене су се скупиле и спречиле то извршење.

У времену преласа од једнополне владе равноправности јављају се две тенденције. *Већа простота у оделу и неукрашавање боре се у циљу победе над развијеном жудњом за украшавањем.* Обе изгледа да имају исте изгледе на успех, јер утицај жене, који све више расте, развија мушку еротику и с њом заједно покреће тежњу за украшавањем. Код жена, пак које ступају у спољне позиве постаје ограничено слободно време за украшавање и доколицу, а буди се смисао за простотом и прикладношћу.

Можда се смемо надати да ће ношња у будућој фази једнакости ићи у правцу резултата обе моћи, и одело човека и жене наћи ће израза на новом путу који ће сјединити пуну украса лепоту и прикладну простоту.

Превела,

Милева Т. Петковић, проф. **М. и М. Вертинг.**

Домаћичка Школа у Скопљу.

Двадесет учитељица поглавито из брегалничке области завршило је домаћички курс, који је београдски Женски Покрет организовао и извео јула и августа 1926. год. у Скопљу,

у згради Женске Учитељске Школе, а под управом г-ђице Лацковић. Завршни практични испит обављен је 26 августа у присуству Њ. Светлости владике Варнаве, великог жупана г. Вилдовића, представника војних власти арм. ђенерала г. Вукотића, изасланика Министарства Просвете г. Елезовића, управитеља Женске Учитељске Школе, председника Скопљанске општине г. Сапунџића, председнице Женског Савеза г ђе Петковић, представнице Женског Друштва у Скопљу, потпредседнице Женског Покрета г-ца Јовичић и члана управе г-ђице Убовић.

У име Управе Женског Покрета прва ппредседница г-ца Катарина Јовичић поздравила је присутне, захвалила се на пажњи са којом прате замашан рад чланица Женског Покрета, па се тада обратила г-ђици Лацковић и ученицама са овим речима:

Очарана сјајним успехом наших младих снага — учитељица брегалничке и других области — осећам дубоку радост, што се могу захвалити, у име Управе Женског Покрета у Београду — председници културне секције г-ђици Лацковићевој на њеном уметнички изведеном и педагошки обрађеном послу у овој области људског знања, на коме је једино могућно подићи здрав и за културни рад способан народ. Госђица Лацковић је оправдала наде и осветлала образ оној групи жена око Женског Покрета, која у преданом раду за добро свога народа осећа садржину и украс свога живота. Она је понос наш! Њен рад је апостолски! Нека је свима за пример! Живела г-ђица Лацковић!

Узданица наша четица мала, али одабрана, наше драге питомце, допустите им, као ппредседници Женског Покрета, да вам честитам на успеху, на вољи и великом родољубљу, које вас је и довело на овај посао, и да вам, у кратко предочим, шта све очекујемо од вас, кад одете од нас и зађете у народ.

После овог крвавог рата из кога је никло ослобођење и уједињење наше Краљевине, сви се народи баве проблемом васпитања, како да се отклони неписменост у народу, развије и образује карактер, подигне здравље као основ свему. Васпитање је тај фактор који даје облик и правац просвећености, који води човечанство истини и љубави, без чега нема мира. Све то показује, како је потребно, да се сви напори у

како би се примениле опробане методе које би дале највише изгледа за брз и сигуран напредак. Једна од тих опроданих метода је систем Домаћичких Школа, чија сте начела добро схватили и надам се, да ћете их и добро применити. Васпитачи ће се трудити да од васпитаника створе грађанина способна прилагођивању вечно променљивих услова у свету, који се стално развија и напредује. То прилагођивање почиње у кући. Његов први и најважнији васпитач је мати. Она удара. темељ његовом физичком здрављу, које је опет основа за моралну формацију. Тај први калуп је најважнији, од њега много зависи, не смем да кажем све, јер би негирала моћ школе; али ментални живот се у кући формира. Сваки човек је израз своје куће — јер народна филозофија не би оставила трага оној изреци — „каквог те је колевка однијала таког ћете мотика закопати " Осећај поштовања према старијима, нежност према слабијем, доброта према свима са којима дође у додир, саосећање према њевољном, слабом, јадном, љубав према ближњем осећај дужности према целини. зар се све то не развија само у кући? А ко ће га у свему томе поучити? Мати. Она мора мотрити на дете да у односу према мајци, оцу браћи и сестрама стекне појам о односу своме према другоме у људској заједници. Осећање солидарности, правде, једнакости имају корена у домаћем васпитању. А тај најважнији васпитач мора бити спремљен за такав многострук посао. Како је у маси видећете кад зађете у народ. Зађите искрено, пружите им руке, охрабрите их и упутите! Борите се против тога страшног незнања, вештина живети правим животом према садашњим напрецима наука — борите се и зовите нас у помоћ свакад, кад вам наша искуства могу послужити! Не заборавите, да је незнање узрок многобројним народним невољама, целокупном економском, социјалном и политичком животу, који желимо да саобразимо рекох, напрецима хигијене, науке и уметности.

Народне школе пре свију морају припомоћи чувању народног здравља, јер без здравог живота нема социјалног напретка. Питање здравих станова, чисте воде и добре хране и итд., неће никад бити решено, ако се код народа не пробуди и не усади смисао за апсолутну потребу чистог ваздуха, сунца, добро припремљене хране, хлеба и лепоте домаћег огњилишта.

Ви схватате колико су то важна питања; она захтевају да се о њима баве што већи број особа, којима лежи на срцу народно благостање. Сматрам да брига за опште добро припада свима просвећеним особама; у првом реду вама, младим и светим снагама нашег просвећеног подмлатка, који ће у непосредном додиру са народом најбоље уочити и схватити његове потребе и његове невоље. Приђите му свим срцем и свом душом! Учитељ мора проширити поље своје активности и ван школе. Више но ико други, наставници морају учествовати у свима културним покретима свога народа. Познато је, да јавно васпитање концентрише све напоре на личност, не водећи рачуна о социјалној улози коју ће личност имати у друштву; међутим право васпитање мора бити основано на осећању солидарности и тек такво васпитање ствара народну културу.

Сада, кад је породица прилично посрнула, а претераности друштвеног живота велике — на селу катастрофалног обима — свима просвећеним људима, — ту разумем човека и жену — је дужност да, што је могућно пре подижу и спасавају породични живот, ако се жели да се спасе народ, преко њега и цивилизација.

Прогрес народног васпитања је у узајамној зависности са акцијом приватне иницијативе и Женски Покрет основан у циљу просвећивања жене у широким народним масама и борбе за њену економску, социјалну и политичку слободу: оснивањем оваквих домаћичка школа — врши културни утицај подиже преко жене народ у висине среће и благостања, и даје прилике да сваки грађанин и свака грађанка, према својој способности, допринесу општем добру.

Надам се, да ћете младалачким еланом, у налету, оборити најпре заблуде културно заосталих људи, који ометају прогрес и који теже да жену задрже што дуже у незнању, у несвесности њене улоге, њене вредности и њених права на бољи живот. Тај рад је био тежак у почетку, јер су редови таквих непросвећених људи били прилично збијени. Радом Женског Покрета за ово кратко време, а изјавама вођа политичких партија и других учених људи, ти редови су знатно проређени.

Наоружане знањем и стеченим искуством моћи ћете одговорити моралним обавезама према Академији Наука, која

је омогућила материјални опстанак овог курса и према Женском Покрету, односно г-ђици Лацковић, која се пожртвовано лишава свих угодности, да би кроз ове течајеве, који представљају праве расаднике културе, свести и идеалне слободе, прокрчио пут ка бољој домаћој срећи и бољем животу нашем измученом честитом народу.

Живеле за срећу народа и на понос нас свију, који у вама, учитељицама народа, гледамо своју узданицу и своје мисионаре!

Живела Лацковићева, апостол рада и љубави за свој народ!

---

† Жана Шовен.

Правнички ред у Француској имао је 26. септембра 1926. г. ту несрећу да сазна за смрт првог женског адвоката Париског Колегијума госпођице Жан Шовен.

Говорећи о имену госпођице Шовен у историји адвокатског реда у Француској не мисли се само на првог женског адвоката већ и на одлучног борца за права француских жена у адвокатски ред.

После завршених правних студија у Паризу госпођица Шовен је сјајно бранила своју запажену докторску тезу, „о праву жене да уђе у адвокатски ред“. Њена теза није имала само ефекат у професорским и феминистичким круговима. Напротив, она је заталасала цео јавни живот. Она је била тако аргументована и тако узбудљива да је убедила Адвокатски Ред да у њему има места не само за браћу него и за сестре. Адвокатски Ред (средњевековна еснафска организација) је једна реална сила у Француској. Његови бриљантни чланови су срж политичких кругова. Његови снажни представници су стубови политичких странака од Револуције па на овамо. Зато су се кроз повољну критику тезе госпођице Шовен убедили сви напредни духови да је забрана жени (која испуњава све услове за ступање у ред) да обуче тогу и да брани правду једна очита неправда. Што се тиче адвокатства француско јавно мњење, које је и кроз Револуције носило собом дух средњевековних форми и ко зна кадашње традиције, решило је да кида с традицијом. То је био један корак напред у борби жене за њена права. И тако се јавио један законски предлог који је отворио жени врата у „баро“ (адвокатски сто). Интересантно је да је известилац комисије за овај закон био чувени париски адвокат г. Рејмон Поенкаре, доцније председник Француске Републике. Још је интересантније да је овај еклатантни оратор, овај проницљиви дух усвојио као своју ону исту аргументацију, коју је госпођица Шовен унела у

своју тезу. Тако је 1900. г, донет закон о женама француским адвокатима.

Госпођица Шовен, која је извојевала ова права за жене, била је прва жена, која је уведена у моћни француски адвокатски ред. У јануару 1901. године било је њено свечано примање. После је настао рад. Жена која се борила за рад — радила је. Њена адвокатска канцеларија уживала је велики глас и била је увек пуна клијената, који су добијали од жене — адвоката драгоцене правне савете.

У јануару ове године Судска Палата у Паризу прославила је двадесет - пето - годишњицу непрекидног адвокатског рада првог женског адвоката. Адвокатска компанија у њену част организовала је једну скромну свечаност. На једном интимном састанку савета адвокатског реда, на који су били позвати сви париски адвокати, слављен је тај значајан дан. Госпођица Шовен имала је и ту срећу да јој је тога дана баш г. Рејмон Поенкаре, као изасланик Савета Легије Части, прикачио крст Легије Части, којим је високим одликовањем Француска Влада одала признање нације староме борцу за женска права.

Брзо после ове свечаности, коју париски правнички ред још тако свеже памти, дошла је смрт госпођице Ш вен која је умрла исто тако скромно, као што је скромно провела својих 60 година живота.

Бележећи ово подвлачимо да име Жан Шовен значи име борца за право жена, а не значи само име прве жене-адвоката у Француској. Ми поштујемо ту борбу, радујемо се њеним резултатима и верујемо да је госпођица Шовен заслужила да јој све жене и сви пријатељи равноправности одаду последњу пошту са:

Слава јој! **Милан Ф. Бартош.**

Белешке

Рад Женског Покрета за време летње сезоне. Да би се што више пришло ширењу културе на селу, Женски Покрет одржао је за време лета два курса у томе циљу; домаћички курс за учитељице у Скопљу и курс за свршене ученице бабичке школе у Београду. Учитељице и бабице имају највише прилике да се приближе женама на селу, стога су Краљев Фонд и Академија Наука, познавајући успешан рад Женског Покрета на просвећивању жене на селу, позвали Женски Покрет да одржи ова два курса.

Женски Покрет се са највећим одушевљењем прихватио тога и са успехом довршио оба курса.

На домаћичком курсу у Скопљу било је 20 учитељица из брегалничке области. Курсом је руководила г-ђица Даринка Лацковић, шеф домаћичке секције Женскога Покрета, а испит

је одржан 26. августа. (Напред доносимо извештај делегата Женског Покрета, г-це Катарине Јовичић).

Курс за бабице одржан је у Женском Клубу у Београду. На курсу је било 12 свршених ученица бабичке школе. То су већином ратне удовице, које су на овај начин оспособљене да издржавају себе и своју породицу.

Женски Покрет је с пуно љубави прихватио ове жене и за кратко време, од шест недеља, убедио их је, да и оне могу бити од велике користи друштву.

Поред свога стручнога знања, Женски Покрет се трудио да пробуди у њима националну свест и да им пружи основна знања из домаћинства.

Курс је подељен на три групе: г-ђа Кошанин, са много стрпљења и љубави упознала их је у главним потезима са нашом историјом и географијом наше Краљевине; Г-ца Јелена Петровић, управна чланица Женског Покрета, успела је предавањима о хигијени да пробуди веће интересовање код њих у овоме правцу; Г-ђа Бисенија Рерих, шеф секције Клуба, са највећом прилежношћу, вредноћом и стрпљењењем пружила је тим напаћеним женама све оно што свака добра домаћица треба да зна, учећи их практично и теориски кувању, спремању зимнице, справљању сапуна. Стекавши на овај начин солидно знање и добро искуство, оне ће много допринети побољшању личног живота, а Женски Покрет верује да ће оне то своје знање са љубављу пренети и на своју околину што је и био главни циљ Женскога Покрета.

Прослава Педесетогодишњице Крагујевачког Женског Друштва. Крагујевачко Женско Друштво прославило је на најсвечанији начин педесетогодишњицу свога постанка. Прослави је присуствовао велики број делегата из целе земље.

Госте је поздравила председница друштва г-ђа Симић, затим је дала преглед рада, од постанка до данас, ове најстарије установе крагујевачких жена. Значајне тековине ове установе јесу: *Занатска Школа*, Ћилимарска Школа, као и интензиван рад на прикупљању народних шара и везова.

Прошле године, друштво је уз припомоћ грађанства подигло још један спрат на својој згради и тиме је друштву дата могућност да још више прошири делокруг свога рада, са узвишеним циљем, да се што већи број сиромашне деце и ратне сирочади изведе на пут и спреми за живот.

Секретар Друштва г-ђа Зора Пантићка дала је кратак историјат Друштва, пошто је предходно одала почаст сенима прве оснивачице Друштва поч. Стане Симићке.

На помену који је одржан на гробу поч. Стане Симићке која је пре 50 год. положила камен темељац ове хуманопатриотске установе, говорила је потпредседница друштва, г-ђа Љубица Вељковић износећи заслуге и пожртвован рад првих оснивача.

МОЛЕ СЕ ПРЕТПЛАТ-

НИЦИ ДА ДО КРАЈА

НОВЕМБРА МЕСЕЦА

ИЗМИРЕ ПРЕТПЛАТУ

Женски покрет излази сваког 15 у месецу (изузев јула и августа). Претплата на Женски Покрет за 1926. годину износи 50.— дин.

Претплату примају повереници а у Београду администратор у Женском Клубу, Вука Караџића 18.

Моле се претплатници да достављају сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими број до 25-ог у месецу, нека га тражи накнадно од администрације.

Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА моли све писце које интересују феминистичка питања да му шаљу чланке, реферате и белешке, који се односе на та питања.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА, Београд, Вука Караџића 18.

Рукописи се не враћају.

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ

Алексинац — Марија Николић
Бијељина — Даринка Милутиновић, секретар К. С. С.
Брчко — Буровић, књижар
Велика Кикинда — Јованка Поповић, учитељица
Велико Градиште — Женска Подружина
Врњци — Ана Стижанин
Гор. Милановац — Зора Ракићева, учитељица
Завидовић Босна — Десанка Плавшић
Заблаће (Чачак) — Персида Глигоријевић учит.
Зајечар - Женска Подружина
Зајечар — Савка Станојевић, пред К. С. С.
Зајечар — Милица Смиљанић, студент
Крушевац — Коло Српских Сестара
Крагујевац — Кат. Огњановић пред. Жен. Покрета
Лесковац — Евгенија Динић учитељица
Лозница — Дана Б. Ристић, председ. Ж. Подружине
Љубљана — Ćirila Štebi
Никшић — Станица Шаровић, учитељица
Неготин — Даринка Јовановић
Мостар — Мара Мучибабић
Обреновац — Љубица С. Мићић пред. К. С. С.
Пожаревац—Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Прилеп — Даница Јованчић секретар, К. С. С.
Сарајево — Војислава Јанковић учитељ.
Сушак—Милица Видовић, председ. Доброт. Задруге
Сремска Митровица — Мила Стојнић п. председница Кола Српских Сестара
Смедерево — Персида Ристић
Скопље — Љубица Николајевић, учитељица
Суботица — Даница Радулашки
Чачак — Љубица Ј. Матић, благ. Жен. Подружине
Шабац — Јованка Ћосић
Ужице — Цвета М. Поповић

Власник: за Женски Покрет **Милица Дедијер**

Графички Уметнички Завод „ПЛАНЕТА“ Ускочка 10. Тел. 6-61.